

*Skräddar Daniel
Danielsson.*

Spelmän på Sollerön

I Sollerö kommunalhus hänger en kopia av en dalmålning i Lillhär-
dal med inskrift: "Sådan är brudegången ur Sollerö kyrka Den 2
November 1808". vilket utgör ett nytt bevis på vad man berättat av
gammalt, nämligen att man hållit bröllop under påsk på Sollerön
och att det då ofta kom folk från grannsocknarna för att se på —
kanske också för att dansa. Spelmännen intog då en viktig ställning,
nästan lika viktig som prästens. Det berättas att man vanligen gick
från sockenstugan till kyrkan med spelmännen i teten. En sed som
torde ha bibehållits fram till senare hälften av 1800-talet. Det bör

observeras att spelmannen även var med inne i kyrkan, och då stod på ”skullen” (läktaren).

Den starka andliga rörelse, som mot slutet av 1800-talet gick fram bl. a. i Siljansbygden riktade sig skarpt mot dansen, där spelmannen och fiolen hörde hemma. Det gick så långt att en del spelmän slog sönder eller brände sin fiol. Samtidigt kom också dragspelet som en konkurrent till fiolen. Det var lätt att lära sig på, men tyvärr bara i en tonart, varför repertoaren blev otroligt enkel.

Detta var en av orsakerna till att det på Sollerön före och omkring sekelskiftet knappast fanns en riktig fiol och på sin höjd 2—3 spelmän. De gamla kunde dock berätta att det av gammalt funnits ganska många duktiga spelmän på Sollerön, såsom: Amus Olof Jönsson, Lafvas Anders Nilsson (Knipen), Lund Jöns, Lutter Ull m. fl. Vi återkommer till en grupp yngre spelmän längre fram.

När Sollerön äntligen år 1892 fick sin riktiga broförbindelse med fastlandet — mellan Sollerön och Gesunda — då fick också fäboden Gesunda en gynnad och central ställning. Landsvägen mellan Leksand och Mora löpte genom byn, och nu hade man dessutom via bron fått landsväg ända fram till Sollerö kyrka. Till den nybyggda Mora-Vänerns järnväg, med station i Vika, var det knappt 1 mil. Från den stora fäbodbyn, som började få fast bebyggelse, var det en storslagen utsikt över Siljansbygden.

Förhistorien till att den första spelmanstävlingen kom att förläggas till Gesunda var den att Zorn året före, 1905, träffade hornblåserskan Lafvas Margit Olsson i Säxa fäbodrar och då hade turen att få höra henne blåsa i hornet. Den historiska spelmanstävlingen i och för sig är ju ganska omskriven och känd, varför vi nu nöjer oss med några korta kommentarer. Deltagarna var från vitt skilda platser, men så vitt man vet endast från Dalarna och då även Västerdalarna. Mest var det fiolspelare men även ganska många hornblåsare, med ett undantag kvinnor. Icke så många spelmän i sockendrätt, och säkerligen endast ett fåtal vana att spela inför publik.

Undra på om de var litet tafatta och nervösa. Redan långt före tävlingen var spelningen och ”tjyvträningen” igång runt om i buskarna, och man hörde snart vart det lutade. Hök Olof Andersson från Rättvik väckte ganska snart en viss uppmärksamhet. En ståtlig

karl i rättviksdräkt, självsäker, fiolen stödd mot bröstet, kraftiga rena stråkdrag. I detta sammanhang bör det nämnas, att Rättviks-bygden — inbegripet Boda-Bingsjö — hade slagit vakt om fiolspelet mer än någon annan bygd i Dalarna. Här var det icke något ovanligt att det hängde 2—3 fioler på väggen i stugorna.

Självs skulle jag nog — så gott jag förstod — ha röstat på Hög Olle som nr 1. Men givetvis fanns det många spelmän med ren ton och fint spel, inte minst Isak Anders från Älvdalen. Naturligtvis var Timas Hans från Ore i särklass, men han fick icke samma klang i fiolen som Hög Olle. Den senare kom som nr 3 i prislistan, men han var den ende som fick ett extrapris för ”vackert och välvårdat spel”.

Från Sollerön deltog endast två fiolspelare, nämligen Amus Olof Jönsson från Bengtsarvet, (f. 1832 d. 1914) samt Palm Anders Jönsson från Utanmyra (Ryssa) (f. 1857 d. 1942). Amus Olof hade varit en mycket anlitad spelman, men var nu för gammal och hade därtill nästan upphört med spelningen. Palm Anders spelade ganska rent, även om hans låtar var något enkla. Även från Mora var tillslutningen av spelmän liten, alldenstund de berömda Hinspojarna från Östnor var borta. Den yngste, Frost Lars Ersson hade gått bort för omkring 20 år sedan, och Ander (Frost Anders Ersson) f. 1829 hade slutat med fiolen och dog följande år, 1907. En del hornblåserskor från Sollerön deltog också.

I Forslunds ”Siljan”, (sid. 66) skriver Karl Lärka om spelmän: ”Alla dessa hade lärt av Knipen, den enda riktiga storspelman som funnits på ön; han skulle spela på Zorns första tävling i Gesunda, hade Fräs Mats fiol, som han tyckte bättre om än sin — men han kom aldrig med, just samma söndag ringde kyrkklockorna över Knipen och hans fiollåtar”.

Eftersom det här är fråga om ett ovanligt spelmansöde, kan det vara motiverat att litet närmare berätta om vem denne Knipen var och vad han upplevat. Hans vanliga gårdsnamn har varit Lafvas, men i församlingsboken står han skriven som Kistnis Anders Nilsson i Utanmyra, f. 1824. När kronobetjäningen år 1860 tog i med hårdhandskarna för att stävja husbehovsbränningen, då främst i Utanmyra, kom både han och hustrun att bli åtalade. De kom båda på

Sollerö-flickorna 1968.

Foto: R. Svensson.

Långholmen och skulle väl ha fått gå ifrån både gård och grund, om ej snälla grannar och bybor hjälpt dem. Ett tiotal Utanmyrabor blev dömda och bötfällda. De dömda blev väl i viss mån offer för allt folket, brände gjorde ju de flesta här liksom i andra socknar. — ”Inngu synd visst då nån att ä va i dö tidn, sidu!”

Knipen och hans hustru fortsatte sitt liv i Utanmyra. En av de få, som nu lever och minns spelmannen Knipen är Svarf Anton i Rothagen, förut Utanmyra-bo. Han har t. o. m. hört honom spela och säger att han var kvick i fingrarna. Det finns dock bara en polska upptecknad efter honom.

Det har ju skrivits mycket om hur Zorns spelmanstävling i Gesunda 1906 blev den tändande gnistan för folkmusikens förnyelse, och detta gäller inte minst för Sollerön. Det kan vara på sin plast att nämna några av de spelmän, som fanns på Sollerön vid sekelskiftet men var för blyga att delta i tävlingen 1906. En av dem var den begåvade spelmannen Krång Olof Jönsson i Bengtsarvet, f. 1878, d.

1964. Han var virtuos på det enradiga dragspelet men lärde sig snabbt spela fiol. Utan svårighet använde han alla fyra fingrar lika lätt på alla strängar. Hade lätt för att spela och att själv forma låtarna. Så gott som hela familjen var musikalisk, och hans mor var en skicklig hornblåserska. — En något äldre spelman var Skräddar Daniel Danielsson i Rothagen, f. 1871, d. 1958. Vidare Håll Nils Matsson f. 1877, Gruddbo, och Kals Anders Andersson (Kallin) f. 1882, Bodarna, m. fl.

De mest framträdande och kända spelmännen i vår tid är ledaren för Skansens spelmanslag sedan många år, Axel Myrman, vidare Trapp Lars Karlsson, Johan Svensson och Solleröflickorna.

Svenjoan